

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**ПРОВІДНІ МОТИВИ ПОЕМ «ГАЛІЛЕЙ» І «КАНІВ»
Є. ПЛУЖНИКА**

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації 035.01 «українська
мова і література»
Комякової Оксани Дмитрівни

Науковий керівник:
Гноєва Ніна Іванівна,
кандидат філологічних наук,
доцент

Харків - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА У КРИТИЦІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ	6
1.1 Проблеми вивчення лірики Є. Плужника в критиці та літературознавстві	6
1.2 Мотив як літературознавча категорія	13
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. МОТИВНА СТРУКТУРА ПОЕМ «ГАЛІЛЕЙ» ТА «КАНІВ» Є. ПЛУЖНИКА	17
2.1. «Філософія серця» в поемі «Галілей» Євгена Плужника	17
2.2. Провідні мотиви поеми «Канів» Є. Плужника	23
2.3. Християнський код у поемах Є. Плужника	28
Висновки до розділу 2	32
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	36

ВСТУП

Актуальність теми. Євген Плужник, пишучи про реалії минулого століття, порушує теми й проблеми, які є актуальними й сьогодні. У ліриці Плужника розкриваються вічні проблеми людства: сенс людського існування, життя й смерть, добро і зло, війна і мир, моральність й аморальність тощо. Інтерес до теми зумовлений тим, що митець ці вічні теми подає крізь призму епохи, у якій живе, та призму власного відчуття цієї епохи, особистого світобачення та індивідуальних переживань. Тому, читаючи лірику Є. Плужника, а зокрема досліджувані нами поеми «Галілей» та «Канів», ми чітко вгадуємо зображуваний історичний час, бачимо відгук поетового серця на цей час та водночас реагуємо на написане, бо порушені письменником проблеми є актуальними й сьогодні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Курсову роботу виконано в науковому семінарі «Поетика української літератури XX-XXI століть» на кафедрі історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідно до тематичного плану її наукових досліджень: «Жанрово-стильові особливості та поетика української літератури IX-XXI століть».

Мета й завдання дослідження. Мета роботи полягає у дослідженні провідних мотивів поем Євгена Плужника. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- дослідити рецепції письменника у критиці та літературознавстві;
- обґрунтувати мотив як літературознавчу категорію;
- розкрити «філософію серця» в поемі «Галілей»;
- проаналізувати провідні мотиви поеми «Канів»;
- дослідити християнський код в обох поемах.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є поеми Євгена Плужника «Галілей» та «Канів», вперше опубліковані у збірці «Дні», що надрукована видавництвом «Глобус» у 1926 році.

Предмет дослідження. Провідні мотиви поем «Канів» і «Галілей» Євгена Плужника.

Методи дослідження. Під час написання роботи було застосовано такі методи дослідження: культурно-історичний, біографічний, метод мотивного аналізу, цілісний аналіз. Використання культурно-історичного методу дозволяє розглянути твори митця не відірвано від історичного й культурного контексту, а занурюючись у нього, що допомагає повно й всеохопно виконати літературний аналіз. Біографічний метод сприяє дослідженню лірики поета, зважаючи на моменти його біографії, що дозволяє краще розуміти, що спонукало автора до написання тих чи інших творів, та повніше відчутти закладену у них емоцію. Метод мотивного аналізу робить можливим аналіз мотивів досліджуваних поем. Цілісний же аналіз – дозволяє дослідити твори, зважаючи на всі можливі аспекти.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у доповненні загальної наукової картини щодо концепції поем «Галілей» та «Канів» Є. Плужника.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані на уроках української літератури у школах, ліцєях, гімназіях, можуть бути підґрунтям для нових досліджень творчості Є. Плужника.

Апробація результатів дослідження. Розділи та повний текст кваліфікаційної роботи обговорювалися на науковому семінарі «Поетика української літератури XX-XXI століть». Основні положення дослідження висвітлено в доповідях на наукових конференціях: XV Регіональна студентська наукова конференція «Мова – література – ідеологія», що відбулася у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна 7 квітня 2023 року; II Всеукраїнська (не)класична студентська наукова інтернет-конференція «Мовно-літературний коворкінг», яка відбулася на філологічному факультеті

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 21-22 листопада 2023 року; XVI Регіональна студентська наукова конференція «Мова – література – ідеологія», що відбулася на філологічному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 16 квітня 2024 року.

ПУБЛІКАЦІЇ

1. Комякова О. Провідні мотиви поеми «Канів» Євгена Плужника // Збірник статей за матеріалами II Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (21–22 листопада 2023 року), Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 42-45
2. Комякова О. «Філософія серця» в поемі «Галілей» Євгена Плужника // Збірник статей за матеріалами Збірник статей за матеріалами XV Регіональної студентської наукової конференції «Мова — література — ідеологія» (7 квітня 2023 року), Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 83-86

Структура та обсяг курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 одиниць). Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 40 сторінок друкованого тексту.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА У КРИТИЦІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

1.1 Проблеми вивчення лірики Є. Плужника в критиці та літературознавстві

Євген Павлович Плужник – знакова та дуже цікава постать в українській літературі 20 століття. Його ім'я завжди було у фокусі уваги літературознавців. У 10-тих-30-тих роках ХХ століття про творчість Плужника відгукувалися Ф. Якубовський [47], Ю. Меженко [23], Ю. Савченко [35], М. Доленго [8], М. Рильський [33]. У 20-тих-70-тих роках ХХ століття науковці також писали історико-літературні статті, присвячені творчості поета: В. Порський [31], В. Державин [7], Ю. Лавріненко [18]. Постать Плужника не залишилась поза увагою і у 70-тих роках – початку 90-тих роках ХХ століття: В. Базилевський [2], М. Жулинський [9], Л. Скирда [36], Л. Череватенко [45], Ж. Ящук [48], В. Неборак [26]. Творчість Плужника не втрачає актуальності, тож їй присвячені і наукові праці кінця 90-х років ХХ століття – початку ХХІ століття: В. Абліцов [1], В. Боровий [5], В. Квітка [1], Ю. Ковалів [14], М. Кодак [15], С. Луцій [22], М. Моклиця [25], В. Погребенник [30], Т. Солодовник [38], М. Ткачук [40], Г. Токмань [41, 42], І. Хоцянівська [44] та ін.

Юрій Лавріненко в антології «Розстріляне відродження» стверджує, що Плужник має здібність до інтроспекції – може бачити самого себе на тлі речей, явищ, доби. У праці коротко викладено нарис життя поета. Лавріненко пише про те, що творчість Плужника належить до імпресіоністичного напрямку, проте у поезії є і нетипові для імпресіонізму риси: «прагнення до мужнього ясного погляду на явища, підкреслене оречевлення чи конкретність образу, нахил до звичайної розмовної прози, рівновага ритмічних і зміслових елементів» [18, с.

275]. Літературознавець виділяє цікаву особливість лірики Плужника: нерідко за допомогою імпресіоністичних засобів він створює експресіоністичний образ. Лавірненко, погоджуючись із думкою деяких радянських та діаспорних критиків щодо скептецизму, зневіри, втоми і нудьги Плужника, проте зауважує, що цей біль та «свята мука» духовної людини, у якому звільняється нація. Збірка «Рівновага», на думку дослідника, свідчить про перемогу «духовної людини», вивищення її над матеріальним світом.

О. Білічак [4] проаналізувала поетику лірики Євгена Плужника.

Цікава думка дослідниці про інтертекстуальність текстів Плужника, вона відзначає, що це варто сприймати як данину класичній поезії, адже твори, що належать до класичної спадщини характеризуються великою навантаженістю образами та символами. Характеризуючи прояви інтертекстуальності у творчості письменника, О. Білічак пропонує узагальнити їх до кількох форм. По-перше, цитата. У декількох виглядах: і точна й перефразована. Пряме цитування Біблії наявне у збірці «Дні». Авторка вважає, що такі вкраплення біблійного тексту надають поезії Плужника поглиблення змістового наповнення, увиразнює емоційне забарвлення творів. Крім прямого цитування, Плужник також подає і видозмінене. Автор використовує жанр духовної літератури, молитву, у тексті їй завжди передують авторська інтонація. Автор застосовує вислови «нехай буде воля твоя», «хай святиться твоє ім'я», «благословенні довіку». Проте звертається за допомогою них до народу або часу. Важливими для інтертекстуального аналізу О. Білічак вважає також і використання Є. Плужником літературних цитат. Так, поет цитує і видатних попередників: Т. Шевченка, і талановитих сучасників: П. Тичину. Також у творчості письменника часто трапляються латинські вислови.

У творчості письменника є і алюзії. На творчість Шевченка, на літературні твори різних авторів, наприклад, на роман «Краса і сила» В. Винниченка, згадує образ Дон Кіхота з роману «Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі» Мігеля де Сервантеса. Але найпоширеніші натяки у творчості письменника – на Святе Письмо.

Дослідниця зауважує, що на інтертекстуальність поезики Плужника вказують і використані ним ремінісценції. В одній зі своїх поезій письменник згадує про «країну добрих фей та гномів», це можна назвати казковою ремінісценцією.

Тож у творчості Євгена Плужника можемо бачити різні прояви інтертекстуальності, що, на думку Оксани Білічак є маркером полісмиологічного наповнення текстів письменника.

Наступним аспектом, який розкрила у своїй дисертації О. Білічак, є типологічні особливості образного світу поезії Плужника. Дослідниця вважає, що образами-домінантами у письменника є такі: життя – смерть, низ – верх, серце – розум. Їхнє використання вказує на те, що у свідомості письменника глибоко закорінена філософія. Також до таких образів О. Білічак зараховує образ душі, діапазон осмислення якого Плужник розширив. Авторка дисертації розмірковує над Плужниковим образом серця. Поет втілює філософську ідею – прагнення до вищого, до істини через протиріччя між серцем і розумом. І дійти до істини, на думку Плужника, можна, лише слухаючи своє серце.

Наступним важливим образом, який виділяє О. Білічак, є образ тиші. Тиша для Плужника – спокій, а спокій – ознака духовного самовиразу.

Активними у поезії митця також є образ осені. Важливим є образ часу. Звертається письменник і до образу моря. Образ землі Плужник часто інтерпретує як свідка жахливих подій.

Оксана Білічак вважає, що найяскравішими рисами творчості Плужника є поліаспектність та поліфункціональність.

Дослідниця звертає увагу на те, що поезії Плужника просякнута метафорами. Метафоризація творчості письменника дає йому змогу передати мінливість та багатство внутрішнього світу, а також епохальних змін у суспільстві.

Важливе місце у своїй дисертації науковиця відводить дослідженню кольористики Плужникової поезії. Усі кольори, які митець вводить у свої вірші,

виконують там певну функцію: вони унаочнюють картину світу автора, підкреслюють його особисте сприйняття дійсності. «Осібне місце належить варіаціям синього – блакитного кольорів, жовтого та червоного, в які автор вкладає різне, інколи протилежне смислове навантаження, що підкреслює глибину поетичного думання Є.Плужника» [4, с. 116]

Якщо говорити про час і простір у творчості митця, то можна розглядати час історичний та час особистісний. Переважає у поезії другий. Історичний – важкий, жорстокий, а особистісний – усвідомлюється на фоні «безміру світового». Його можна поділити на власне час, частини доби (добовий час), календарний час, вважає О. Білічак. Простір у поезії вирізняється багатоаспектністю: образи відкритого і закритого простору, реального та уявного – це все сприяє творенню автором свого особистого світу.

Творчість Плужника неможливо вписати в один стиль, стверджує О. Білічак. Це поєднання модерних відгалужень: неоромантизм та експресіонізм переплітаються й взаємодіють з імпресіонізмом, філософією екзистенціалізму та поезією неокласиків.

Допомагають створити неповторну авторську картину митцю лаконізм, виразність, простота і місткість художніх засобів, зокрема епітетів, метафор, оксиморонів, метонімії, перифраз, порівнянь, що будуються на основі глибинних асоціативних зв'язків.

О. Білічак досить точно висловлюється про творчість Євгена Плужника: «Поетичне слово Є. Плужника – неоціненний здобуток нашої культури, який збагатив її філософічними шедеврами і роздумами щодо проблем історичної пам'яті, місії людини у суспільстві, її стосунків із Всесвітом, вони утверджують життєві вічні цінності, добро, любов, моральність і водночас констатують беззахисність людини перед глобальними всесвітніми катаклізмами.» [4, с. 185]

Ганна Токмань у монографічному дослідженні «Жар думок Євгена Плужника: Лірика як художньо-філософський феномен» [41] з'ясувала філософські засади творчості Є. Плужника. Новизною цієї роботи є застосування

екзистенціально-герменевтичної методології під час дослідження творчості Плужника. У своїй роботі науковиця пропонує власне розуміння й трактування образів, які застосовував митець, детальну увагу приділяє христологічному прочитанню творів, знаходить у поезіях приклади «віталізму». Г. Токмань заглиблюється у поезію митця через з'ясування філософських та екзистенційних мотивів. Особливу увагу приділяє розкриттю у творчості Плужника філософії серця, феномену кордоцентризму.

Дослідниця бачить лірику Плужника як думку, народжену поетичним образом, і тому не роз'єднує «софійсність» і творчість у його поезіях. А якщо провести паралель між віршами Плужника та напрямками у філософії, можна визначити, яка саме сфера художнього розмислу найближча для поета.

Наскрізним у поезиці письменника дослідниця справедливо вважає образ серця. Воно у Плужника – те, що постійно болить, гостро реагує на все навколишнє і безперестанку прагне змін, серце для поета є джерелом бажань, думок та пристрасті.

На думку Г. Токмань, вираз поета «жар думок» найгостріше, найвлучніше виражає інтелектуально-емоційну напругу його поезії, з якою і дотепер триває діалог.

Г. Токмань досліджувала творчість Є. Плужника і у статті «Розрита» і «занедбана» могили: діалог Євгена Плужника з Тарасом Шевченком» [42]. Дослідниця провела порівняльну характеристику між творчістю митців, дослідила паралелі, з'ясувала схожі моменти й назва образи, мотиви, прийоми, які перегукуються. Г. Токмань зауважує, що таку спільність можна зауважити під час уважного прочитання творів Плужника, бо прямо ім'я Шевченка він згадує нечасто.

Аналізуючи поезію Плужника «Шевченко», у якій поет по-своєму інтерпретує відомі рядки Пророка, дослідниця зазначає, що тут пророком виступає не звичний нам Кобзар, а сам народ, який до нього дослухався й довірився.

Плужник згадує Шевченка й у вірші «Я – як і всі». Тут він, на думку Г. Токмань, символізує «нове художнє слово, у якому на шевченківському рівні буде осмислено трагедію Плужникової доби». [41, с. 81].

Дуже широко й детально Г. Токмань у своїй статті розглянула літературні паралелі творчості двох митців на тлі поеми Плужника «Галілей», вона зіставила її з поемою Шевченка «Сон». У поемі «Галілей» ім'я Пророка згадано лише один раз, всі інші зв'язки є алюзійними. Спільним для обох поем є мотив мандрів, під час яких ліричний герой зазнає внутрішніх змін, надихається на важкі роздуми. У Шевченковій поемі ці мандри зображуються у прямому значенні, адже ми спостерігаємо «політ» над Україною, Московією, візит до палацу царя. У поемі Плужника ж ліричний герой пересувається лише вулицями Києва. Спільним для обох творів є образ «потрапляння у майбутнє», яке обидва письменники бачать світлим й щасливим. Ліричні герої обох поем схожі й тим, що відокремлюють себе від загальної маси людей, чітко відокремлюють себе від тих, хто панує у світі.

Цікавим спостереженням дослідниці є використання обома письменниками прийому «маски». Тарас Шевченко у поемі «Сон» «вдягає» маску гульця, щоб показати читачу внутрішній і зовнішній світ поеми, Плужник же у поемі «Галілей» «приміряє» маску тихої людини, аби краще передати усі тонкощі того «кривавого» часу, який він зображує.

І Шевченко, і Плужник у своїх поемах засуджують бездуховність та безпринципність простого народу. Найважливішими для тлумачення ідеї в обох творах є їхні завершення. У «Сні» - це фантастичні перевтілення царя, які заперечують його богоподібність, у «Галілей» - фразою про те, що земля обертається, продовжує свій рух, незважаючи ні на що.

Дослідниця звернула увагу і на поему Плужника «Канів». У ній теж присутні паралелі із лірикою Шевченка, зважаючи хоча б на її назву. Г. Токмань пише: «У поемі «Канів» Є. Плужник створює образи Шевченка, Заповіту, Канева; розвиває профетичну шевченківську ідею приходу в Україну правди й

науки; оригінально переосмислює-перетворює образ розритої могили.» [42, с. 87] Спільним для лірики обох митців є образ душі, слушно зауважує літературознавиця. Душа для обох поетів – порадиця й співрозмовниця. Обидва поети застосовують іронію та самоіронію, зазначає Г. Токмань.

Явище метафори у збірці «Дні» детально розглянула у своїй статті «Метафора у збірці «Дні» Євгена Плужника» [11] М. Жиліна. Авторка статті вважає, що у жодній науковій роботі, присвяченій творчості Плужника, не розглядають цей троп у його поезії належним чином. Вона робить такі висновки: поезія Плужника не переобтяжена метафорами, тому, читаючи її, не завжди помічаєш цей художній засіб, так вони органічно вписуються у текст.

Образ серця, про який ми вже згадували, аналізуючи роботу Г. Токмань, також часто будується за допомогою метафори: «Серце здушили мені – мовчи! / О майбутнє моє прекрасне! / Чуло серце тебе вночі, / Що ж – нехай собі серце гасне!» [11].

Метафора застосовується й у мотиві мовчання, у закликах тиші навчитися тиші, у спробах змусити його замовкнути.

Детальне й оригінальне дослідження творчості Євгена Плужника можемо побачити у монографії М. Кодака «Огром Євгена Плужника – поета» [15] Дослідник розглядає творчість письменника в ідейному, культурно-психологічному аспектах. У назві своєї роботи дослідник наголошує на гучності, громовитості, величі Плужника, незважаючи на створений ним образ тихого й непомітного. Дослідник, як і О. Білічак, спостерігає перегуки із творчістю Кобзаря, запропонував тлумачення розвитку образу Т. Шевченка в поемі «Канів», що означає «оновлення культури, перехід її з якості «портрета» в думку і слово кожної людини» [15, с.166]. М. Кодак наголошує: «У поемі актуалізується енергійний поклик Шевченка з його гімну «роботящим умам, роботящим рукам» [15, с. 155], – а також помітив продовження шевченківського космізму у поемі Плужника «Галілей».

Я. Цимбал у передмові до видання поезії Плужника «Три збірки» [29] зауважила про поетову «скупість на слова», нечасте використання епітетів, лаконічність, на противагу цьому – високу емоційність. Звертає увагу на те, що у збірці «Дні» Плужник пише про смерть як про звичайне, буденне явище, до якого звикли й збайдужіли всі, але не ліричний герой його поезій, йому кожна смерть боліла. У збірці «Рання осінь» у ліриці Плужника з'являється спокій, досвід і мудрість. У «Рівновазі» продовжується філософський посил двох попередніх збірок. Дослідниця згадує і поему «Галілей», поему про самого Плужника й час, у якому він жив. Ярина Цимбал вважає, що кінцеві рядки поеми передають світобачення митця: незважаючи на всі злидні й труднощі його часу, є надія на світло у майбутньому, бо «Земля обертається». [27, с. 70]

Таким чином, ми проаналізували деякі джерела, що стосуються творчості Євгена Павловича Плужника. Переконалися в тому, що це дуже різностороння та неординарна постать, яка потребує уваги як збоку літературознавців, так і збоку суспільства загалом.

1.2 Мотив як літературознавча категорія

Досліджуючи провідні мотиви поем Є. Плужника, важливо з'ясувати значення поняття мотив. Лексикон загального та порівняльного літературознавства подає таке визначення поняття мотив: «відносно стійкий формальнозмістовний складник художнього твору». [20, с. 34]. Історія вивчення мотиву бере свій початок у «Поетиці» Арістотеля. Він розглядає мотив як привід й рушійну силу до чогось, хоча й застосовує для цього іншу назву. Сучасне розуміння художнього феномену не так легко досягнути, адже термін «мотив» вживається у різноманітних значеннях. Мотив може ототожнюватися з проблематикою творчості.

Літературознавча енциклопедія у двох томах, яку уклав Ю. Ковалів, подає визначення мотиву так: «стійкий формально-змістовий компонент художнього твору чи критичної або літературознавчої праці, усвідомлена причина творчості або аналізу, зумовлена художніми та науковими потребами, відповідними інтелектуальними діями» [21, с. 78]. Мотивом може бути будь-що: почуття, уявлення, ідеї, які автор вводить у текст з певною метою. Першим, хто дослідив мотив як літературознавчу категорію, є Й.-В. Гете. У художній літературі мотивом вважають «схематичний виклад елементів змісту» [21, с. 78], що не залежить від конкретних деталей і виражений у найпростішій словесній формі. Часто мотив ототожнюють з лейтмотивом і вживають його поруч із поняттями «тема твору», «художня ідея». Мотив може бути певним етапом у розвитку письменства та бути наявним у творчості одночасно кількох митців.

О. Веселовський у статті «Поетика сюжетів» [6]. характеризує мотив як явище, до якого суспільство час від часу повертається, головною ознаками мотиву дослідник називає повторюваність і нерозкладність. Наводячи приклади з міфології та казки та кажучи про причини їхнього виникнення, автор говорить про спільні процеси, які відбувалися у різних громадах, а не про запозичення мотиву в іншій громаді. Про запозичення ж можна говорити тільки тоді, коли у сюжеті багато неповторюваних та нелогічних мотивів. Дослідник висловлює тезу про те, що сюжет розвивається з повторення кількох мотивів, тобто спочатку виникає мотив, а згодом він еволюціонує в сюжет.

В. Пропп, міркуючи про поняття «мотив» у «Морфології казки» [32], заперечує думки Веселовського щодо нерозкладності цього терміна. Учений вважає, що мотив може розкладатися, а підтверджує свої думки прикладом такого розкладання мотиву про змія, який вкрадає доньку царя. У цьому зразку він замінює одні елементи на інші, виводить чотири нові елементи, цим і доводить правильність свого твердження. Інша думка у Проппа також і про те, що між мотивом та сюжетом є первинним й головним: він вважає, що сюжет

розкладається на мотиви, тому спочатку варто звертати увагу на сюжет, а потім – на те, які в ньому містяться мотиви.

Т. Кушнірова у статті «Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія» [18] узагальнила більшість наявних праць, присвячених проблемі мотиву у літературі й надала своє визначення цьому поняттю. Дослідниця зазначила, що поняття «мотив» прийшло у літературу з музики.

Дослідниця зазначає, що сьогодні поняття мотив не є повністю дослідженим, тому існують різні варіанти його визначення. Деякі літературознавці пов'язують мотив із фабулою, хтось із темою, дехто співвідносить ці поняття. Т. Кушнірова у статті подає власне, нове визначення мотиву в літературі: «Мотив у літературі – це формально-змістовна одиниця, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характерів і вираження ідейного задуму митця» [18, с. 7]. Науковиця вважає, що мотив за своєю семантикою близький до теми літературного твору, але він не є таким широким, як тема. Порівнюючи мотив з лейтмотивом, зауважує, що мотив називають лейтмотивом тоді, коли він повторюється у творі чи групі творів багато разів. Співвідносячи мотив із фабулою й сюжетом, зазначає, що мотив може бути співвіднесений із першим, і з другим: «Фабульний мотив – це одна із подієвих одиниць фабули, складник фабули. Це мотив взагалі, який розглядається поза його художньою реалізацією. А сюжетний мотив – це художня трансформація автором фабульного мотиву, спосіб його естетичного освоєння у творі». [18, с. 10].

Дослідниця пише, що мотив динамізує сюжет, тож, безперечно, є його складником. Мотив організовує структуру всього твору. Т. Кушнірова здійснила спробу класифікації мотивів. За походженням вона виділяє міфологічні, культурні, літературні мотиви; за семантикою: філософські, соціально-історичні, екзистенційні; за засобами втілення у художньому творі: мотиви-ситуації, мотиви-характеристики, мотиви-дії, мотиви-образи, мотиви-символи, мотиви-мовлення (монолог, діалог, репліка тощо), музичні мотиви, колористичні

мотиви; за традицією мотиви можуть бути традиційними і не традиційними; за ступенем повторюваності мотивів: власне мотиви й лейтмотиви.

У «Теорії літератури» В. Халізева [43] термін «мотив» визначається як компонент твору, наділений підвищеною значимістю. Дослідник підкреслює, що мотив стосується теми та концепції, але не зіставляється з ними. Однією з найважливіших рис мотиву Халізов вважає здатність не до кінця розкриватися в тексті, схильність до загадковості.

Висновки до розділу 1

Опрацювавши теоретико-методологічні засади дослідження й дослідивши рецепцію творчості Євгена Плужника у критиці та літературознавстві, ми зробили такі висновки: творчий доробок Євгена Плужника цікавив літературознавців завжди, про це свідчить велика кількість досліджень його творчості, а зокрема лірики. Ми проаналізували найвагоміші, на нашу думку, праці й висунули основні положення з них. Переважна більшість дослідників звертає увагу на риси екзистенціалізму у поезії Є. Плужника, на інтертекстуальність його робіт: лірика Плужника перегукується із його попередниками (Г. Сковорода), сучасниками (П. Тичина), близька вона й нам, бо містить у собі вічні істини, які закладені ще у Святому Письмі. Літературознавці відзначають у Плужника високий рівень володіння письменницьким ремеслом. Дослідивши поняття мотиву як літературознавчої категорії, опрацювали роботи Коваліва, Веселовського, Проппа, Кушнірової та Халізева. З'ясували неоднозначність цього явища, проаналізували дискусійні думки науковців щодо нього, але подали основні визначення, намагаючись самостійно інтерпретувати поняття.

РОЗДІЛ 2. МОТИВНА СТРУКТУРА ПОЕМ «ГАЛІЛЕЙ» ТА «КАНІВ» Є. ПЛУЖНИКА

2.1. «Філософія серця» в поемі «Галілей» Євгена Плужника

Лірика Євгена Плужника має екзистенціальне спрямування, адже в ній порушуються проблеми людського існування. Ліричним героєм Плужникових поезій та поем часто є свідомо особистість, яка здатна самотійно обирати свою долю. Поет постійно звертається до проблем сенсу людського життя, розкриває явище самотності.

Наскрізним образом лірики Євгена Плужника є образ серця, на що звертають увагу дослідники творчості митця. Г. Токмань вважає, що цей образ «живиться кількома джерелами: власною унікальною духовністю поета, головними ознаками якої є гуманність і щирість, архетипом української ментальності, біблійною традицією» [41, с. 33]. А М. Жиліна звертає увагу на те, що Плужник не просто запозичує цю концепцію у своїх попередників, а й доповнює, трансформує її. Зокрема дослідниця порівнює образ серця Плужника та Сковороди. «Адже образ серця у Плужника – це не просто «осередок усього доброго та світлого», а ще й те, що не дає йому жити відстороненим життям. Те, що змушує його бути щирим і самотнім, що постійно мучить і проривається болем у кожному вірші.» [11, с. 187].

Чи не найяскравіше серед творів Плужника образ серця простежується у поемі «Галілей».

Передовсім важливо з'ясувати провідні аспекти «філософії серця» Г. Сковороди, П. Юркевича, витоки якої – в Біблії.

У Святому Письмі слово серце згадується 876 разів. «Любити Господа всім серцем». «Шукати Бога всім серцем». «Стерегти серце, бо з нього походить

життя». (Від Матвія 22:37, Псалом 118: 10, Приповіді 4:23). Ось що говорить про феномен людського серця Біблія. [3].

Памфіл Юркевич детальніше дослідив поняття серця у Біблії, навівши свої роздуми щодо близько ста уривків зі Святого Письма, у яких йдеться про серце. Філософ висловив свої міркування у праці «Серце і його значення у духовному житті людини за вченням слова Божого». Юркевич вважає серце підґрунтям фізичного та духовного життя людини. Мислитель писав: «Серце є осереддя душевного і духовного життя людини. Так, в серці зачинається і народжується рішучість людини на ті або інші вчинки, в ньому виникають різноманітні наміри і бажання; воно є осередком волі та її хотіння» [46, с. 73]. Серце, за Юркевичем, це – коріння духовного життя, тоді як розум – це вершина. Завдяки розуму можемо пізнати навколишній світ, а по-справжньому відчуті його потаємність й красу можна лише за допомогою серця. Тобто лише розуму й мислення буде недостатньо, щоб відчуті усю повноту духовного життя.

Поняття людського серця та його глибини зацікавило ще одного українського філософа – Григорія Сковороду. Філософ ототожнює серце й душу людини, вважає серце центром людської душі, яка не існує ніде, та водночас існує всюди. Сковорода наполягає на тому, що перш за все треба пізнати своє серце, себе, а це призведе до пізнання Бога та його природи. Із серцем пов'язана також і теорія «сродної праці» філософа, бо сродна праця – та праця, до якої лежить наше серце. У серці, вважає мислитель, з'єднатися розум і віра, розум і воля людини. Серце, за Сковородою, – це «безодня» людської душі, через яку відкривається божественна «безодня». [37, с. 248].

Образ серця у творчості Г. Сковороди дослідив Ю. Ісіченко. У праці «Жорновий камінь серця: зі спостережень над метафориною Григорія Сковороди» [12] він зауважує, що у збірці «Сад божественних пісень» [37] простежується уся рецепція творчості митця. Перший образ, на який літературознавець звертає увагу, – образ каменя. У традиційній українській семантиці камінь – символ смерті, нерухомості. Для Сковороди вершини гір –

вершини духовного розвитку, а процес підйому скелястими хребтами – процес молитви, який веде до духовної вершини. Сковорода по-своєму інтерпретує образ скелі, хоч і згадує про те, що Ісус скелею називає Петра. Літературознавець розглянув образ скелі у контексті різних пісень збірки: «...поетична концепція пісні 14-ї, ви-значена епіграфом і закріплена розлогими коментарями, спрямовує до пошуку «кефи / петри / каменя / скелі» в духовній площині, у її центрі — серці, наснаженому вірою, аби, спираючись на його непохитну міць, об'єктивно оцінювати реальне довкілля». [1, с. 8] Тлумачення образу каменя у Сковороди сходиться із тлумаченням його у біблійній притчі про будинок, зведений на камені – надійна основа, захист, опора для нового. Пізніше статичний образ неживого каменя Сковорода перетворює на живий та динамічний образ Христа: «Нарешті, в образі каменя відкривається Христос. Його прихід у внутрішній світ людини, у її серце, метафорично описується як висікання вогню кременем об кресало або ж перетирання жорнами зерна на борошно». [12, с.11]

Сучасник Є. Плужника, П. Тичина, у поетичній збірці «Замість сонетів та октав» розвиває «філософію серця» Сковороди, якому, власне, й присвячено збірку. Тичина також утверджує важливість серця й душі серед жорстокості тогочасних міст: «Стріляють серце, стріляють душу – нічого їм / не жаль» [39, с. 28]. П. Тичина засуджує «порожнечу душі» [39, с. 27], йому так само, як Плужникові, болять убогість простих людей, бо людина для Тичини – найвища цінність, «скарб світовий» [39, с. 19]. Детально «філософію серця» у ліриці Тичини дослідила С. Журба, вона, аналізуючи твір «Терор», доречно зауважує, що для ліричного персонажа найважливішим образом є очі, які є символом людської душі: «...головне для ліричного героя не жертви во ім'я ідеї, не «аероплани й усе довершенство техніки», не «університет, музей, бібліотеки...», а очі – «карі, сірі, блакитні...» (антистрофа до строфи «Терор»), що є символом людської душі». [10, с. 277]. У цьому, на нашу думку, й виявляється досліджувана нами «філософія серця».

Поема «Галілей» – відгук поета на реальність 20 років ХХ століття. Плужник іменує цей час «кривавим», вважає його своєю «мукою святою» [27, с. 52]. Образ скривавленого часу є наскрізним у цій поемі. Ліричний герой болісно реагує на тогочасну дійсність, не може зрозуміти юрбу містян, які зовсім байдужі до духовних цінностей. «Гей, ти, вулице! / Потного м'яса / Безбережна, безкрая ріка! Й над усім — два словечки з Тараса // І обмитий дощами плакат! // Ну кому це потрібно сьогодні? // Дурень той, хто ще й досі поет!» [27, с. 53]. Обивателі – не люди, не особистості, а «потне м'ясо». Бо вони, на думку письменника, позбавлені тих моральних чеснот, які притаманні людині. Поет наголошує на розбіжності слів з Тараса і перехожих, які живуть всупереч тим принципам, які проповідуються поетами. Є. Плужник називає тих, хто досі є поетами, – дурнями, бо вважає, що їхні вічні цінності у сучасності перестали мати вагу. «Пруть до церкви, на смерть, в ресторани... / Жруть, торгують собою, плюють / В непромиті, неславлені рани, – / Живуть!» [27, с. 53]. Плужник з іронією вживає слово «живуть», бо в його очах неприпустимо жити, жеручи, торгуючи собою. «Танці... злидні... карати... парфуми... / Гаманці... / Гаманці... / Гаманці...» [27, с. 52]. Повторюючи слово «гаманці», автор використовує градацію, за допомогою якої засуджує обивателів, розвінчує бездуховність.

У творі порушено проблему людини й часу, ліричний герой наголошує на протиріччях часу, в якому випало жити, вдається до самохарактеристики: час до нього байдужий, і йому, «маленькій комашинці» [27, с. 51], неможливо вплинути на сьогоднішнє та певним чином його змінити, тому ліричний герой дозволяє часу справдити свою волю: «Десь на розі безглуздо вию: / – Нехай буде воля твоя, / Часе мій, / На землі натовленої цій! / Комашинка маленька я / На твоїй байдужій руці...» [27, с. 51]. Ця теза у поемі «Галілей» вкотре доводить нам екзистенціальне спрямування Плужникової лірики. Мотив великого світу й маленької людини у цьому світі можна відслідкувати й у творчості інших екзистенціалістів – Ж.-П. Сартра, А. Камю.

Твір побудовано у формі внутрішнього монологу. Ліричний герой розкриває свій внутрішній біль, спостерігає за людьми та дійсністю, яку вони створюють, й при цьому залишається їм непомітним, бо називає й вважає себе людиною «тихою»: «Я тихенький, тихенький. Тихіш од трави... / Взагалі я дуже тихенький.» [27, с. 49]. Такі спостереження не викликають у ліричного героя нічого, крім розпачу й болю: «Ну кому розповім я про ранній біль / І про віру мою у біль цей...» [27, с. 51]. Варто звернути увагу і на образ міста, яким ліричний герой уявно «прогулюється». У поемі місто зображено як безсердечний й бездуховний простір, де немає місця цій «маленькій» людині з великим серцем: «Але мовчки проходять вони, / Кожний кожному завше далекий... / І вже вечір вогкий догнів, / І не сплять лиш аптеки... Та ще серця самотній стук...» [27, с. 55]. Також варто зауважити, що стук серця – самотній, тож ліричний герой позиціонує себе людиною, що болісно спостерігає за зовнішнім світом і тихо засуджує його.

У цих переживаннях простежується особистість самого Плужника, адже це саме його непокоїть бездуховність суспільства, адже це саме він страждає від приреченості «ріки потного м'яса» ...» [27, с. 53], яка мала б бути людьми.

Для того, щоб висловити свої особисті думки й почуття, Євген Плужник вдається до прийому «маски». Він вдягає маску тихого спостерігача, щоб, ставши прямим свідком приземленого життя містян, розкрити свою реакцію на нього.

Прийомом "маски" активно послуговується Т. Шевченко в поемі «Сон». Літературознавиця Г. Токмань дослідила, що в обох поемах бачимо осуд аморальності та бездуховності суспільства. У «Сні» Кобзар також вдався до прийому «маски». «Потреба цих масок викликана поетикою творів, їхньою жанровою природою, позаяк у комедії саме п'яним сном пояснено постановня широкої сатиричної картини тогочасного суспільства, а у філософсько-сповідальній поемі "Галілей" зовнішня тихість героя дає змогу зосередитися на його внутрішньому світі, зокрема реакціях на життя суспільства та саморефлексіях.», – пише Ганна Токмань. [42, с. 83]. Вона також зосереджує

увагу на тому, що «гультьай» Шевченка пересувається переважно зовнішнім світом: летить над Україною, над Сибіром, затримується у Петербурзі. Тоді як тихенький інтелігент Плужника мандрує своїм внутрішнім світом, своїм серцем, відчуючи в ньому біль та нерозуміння.

У поемі «Галілей» наявний екзистенційний мотив радості від болю. Ліричний герой підносить свій біль, називає його прекрасним: «Ой мій болю! / Ти днів моїх радосте! / В далечінь тебе час несе. / Може, там колись з тебе виросте / Виправдання за все! / О мій болю! / Єдиний! / Прекрасний!» [27, с. 60]. Присутні також і біблійні мотиви страждання: «...І в крові, на Голгофі, в муках / узрять нас» [27, с. 61]. Йдеться про суд щасливих людей майбутнього, які стоять біля брами минулого. Поет утверджує віру і любов як основу людського буття.

«Філософія серця» у поемі «Галілей» виявляється в тому, що ліричний герой болісно реагує на дійсність, бо він відчуває її серцем, пропускає все через свою душу. Про це і писав П. Юркевич, порівнюючи способи пізнання світу через розум та через серце. Якби «тиха людина» сприймала дійсність 20-х років лише інтелектом, вона не змогла б відчувати біль від цієї дійсності, тим більше – не змогла б від цього болю закричати: «Ах! / В яких таких словах, / В рядках, скажіть, яких / На розі днів моїх / Від болю закричу? / Мовчу. / І, як і всі, лечу / З землею в далечінь... / О серце, відпочинь! — / Закон». [27, с. 54]. Звучить заклик до серця відпочити, перестати реагувати на побачене й приносити біль. Євген Плужник, надягаючи маску тихої людини, зіставляє великий світ з його великими катастрофами й бідами та маленьке людське серце, яке неможливо змусити перестати відгукуватися на них. Як би часом не хотілося, щоб воно функціонувало лише у фізичному плані: виконувало певну кількість ударів: «Ах, яка це безсмертна гармонія — / Революція, голод, і війни, / І маленького людського серця агонія! / Гей, ти, серце! Спокійно виконуй / Певну кількість ударів своїх! / Розподілено всім по закону / Біль і радість, утому і сміх!» [27, с. 66].

Проте бездуховності протиставляється віра. Ліричний герой, реагуючи на дійсність, шкодує за синами кривавого часу, які померли чи яким ще належить загинути, борючись за своє майбутнє, і возвеличує їх: « Часе кривавий! / Убієнним синам твоїм І всім тим, / Що будуть забиті, / Щоб повстати в безсмертнім міті, / Всім / Їм — / Осанна!» [27, с. 52]. А також сподівається на майбутнє, яке не схоже на сучасну для нього буденність, вболіває за те, щоб світло подолало темряву у людських душах, вірить, що переможе мрія, надія та любов: «І молюся — не чорту! не богу! — / А очам моїх змучених днів! / О смутні і прекрасні довіку... / Через муку, утому і кров / Хай побачите справді велику, / Невмирущу, як вічність, любов!» [27, с. 69].

Плужник впевнений у тому, що люди майбутнього дужі й щасливі: «Так буде: / Прийдуть дужі, щасливі люде; / А земля така й не така: / І машини прекрасні всюди, / Й без мозолів кожна рука.» [27, с. 61]. Ліричний герой вірить у те, що страждання теперішнього варті щастя майбутнього: «О далекі! Майбутнє безкрає! / Це для вас, о, я знаю, для вас / Свій терновий вінок посипає / Конфетті мій скривавлений час!» [27, с. 68].

Урешті автор доходить висновку, що варто дозволити жити народу так, як йому бажається, бо незважаючи ні на що, земля продовжує обертатися. Ходи часу не зупинити, попри муки й страждання, наближається новий час. Саме ця думка виражена в словах Галілея: «Гей! / Герої! / Каліки! / Службовці! / Торговці! / Поетики! / А живіть собі, як вам бажається! / Через те, що — / ви чуєте? — / все-таки / о б е р т а є т ь с я!» [27, с. 70].

Тож серце – скарбниця людського духу, лише через нього ми можемо сповна сприйняти те, що довкола нас. А Євген Плужник через образ серця дав можливість нам відчутти біль свого «кривавого часу».

2.2. Провідні мотиви поеми «Канів» Є. Плужника

Філософська поема «Канів» посідає важливе місце у творчому доробку Євгена Плужника. Вона належить до збірки «Дні». Ця збірка має глибоке філософське та екзистенційне спрямування. Митець в аналізованій збірці зосереджує увагу на внутрішньому світі особистості, приділяє багато уваги самоаналізу, зосереджується на людській душі, а не на зовнішніх факторах. На це звертає увагу один із дослідників творчості Є. Плужника Ю. Ковалів. Також науковець зазначає, що одним із провідних мотивів у збірці є мотив мовчання та тиші: «Тиша правила тут за першопочаток всіх речей, за конструктивний чинник космосу, покликаний приборкати ентропійні сили» [14, с. 112].

Одним із провідних, на нашу думку, у поемі є мотив міста й села. Ліричний герой перебуває між селом, що вже помирає, та містом, яке тільки народжується: «Бо виріс я на межах двох світів — / Півмерлих сіл і міста молодого, / І не зречусь ні там, ні тут нічого, / Хоч як би часом з болю захотів!» [28, с. 78]. У рядках поеми відчувається щемка любов до села, до нив і полів, автору болить те, що вони під тиском міста зникають. Проте і «молодого міста» автор не поспішає зрікатися. Місто для поета – символ розуму, хоч безсердечного та жорсткого.

У поемі широко розкрито мотив села. Євген Плужник ототожнює Україну із селянкою – бідною, убогою. Українська земля стала землею смутку, але не перестала бути співучою: «Мою країну, з прадідів селянку, Співучу землю смутку і криниць...» [28, с. 73]. У тексті йдеться про спільне коріння всіх українців – наше сільське походження, митець із докором пише про синів солом'яних стріх, які відреклись їх на користь кам'яних споруд. Не раз наголошує на злиденному становищі українського села, порушується тема хвороб та голоду селян, а також їхньої нескінченної складної праці: «Такі ті села для журби просторі, Голодні, темні, стомлені і хворі» [28, с. 85]. У селі, про яке пише автор, не залишилося позитивних явищ, а колишні радощі від жнив сприймаються як привид минулого, у душі ліричного персонажа є чітке гірке усвідомлення, що на його очах село вмирає, і з цим неможливо нічого вдіяти, тому залишається лише

з болем за цим спостерігати: «Дивлюсь на села журні та суворі, / Що мов конують тихо віддалік...» [28, с. 85] У рядках поеми зчитується сум та ностальгія за часами, коли найбільш активно розвивалося село, коли місто ще не затьмарило його димом із новозбудованих заводів: «Так через віщо ж досі не забути / Мені світанків в полі й косовиць» [28, с. 73]. Автор докоряє містові, через те, що воно витіснило милу серцю природу: «О місто-велетню, що виростив бетони / Там, де колись пишалися поля». [28, с. 75] Мотив села можна трансформувати у мотив *минулого*. Адже, аби *нове* увійшло в життя, слід відпустити минуле, особливо, якщо воно вже себе «віджило». Проте без минулого не існує майбутнього, про це також пише Євген Плужник.

Новим у поемі є образ міста. Таким *новим*, яке своєю появою знищує все, що було до нього. З цієї причини образ міста, як і села, у ліричного героя викликає відчуття смутку. Поет називає місто жорстоким, вважає, що серед міді, бетону й чавуну немає місця людській мрії: «Закуті в мідь, бетони й чавуни / Вселюдські мрії, ніжні і прозорі». [28, с. 86] Зіставляючи минуле з теперішнім, автор зауважує що «...голос крові став неголосний / І не подав онукам оборони» [28, с. 74], тобто констатує, що його сучасники зреклися свого коріння. Письменник жив між двома епохами: міста та села, одним із перших передчував зміну цих епох, такий «перехід» для поета був досить болісним. Це помітив Ю. Лавріненко: «У нього було рідкісне відчуття простору часу - нового виміру, відчуття таке гостре, що поет мусів говорити про «біль моїх хвилин». [19, с. 276]. Дослідник зауважує, що Є. Плужник носить у серці тяжкий «вантаж» - думки про минуле, теперішнє й майбутнє, які тісно поєднуються в одну лаконічну картину. І цими думками поет не може не ділитися із читачем: «Плужника поетичний лаконізм родиться із прагнення (...) підняти весь дійсний вантаж свого дня і своєї доби. А вантажем його був і поточний день, і вічність; і цілий «світ єдиний...» [19, с. 276].

Описуючи зміни у суспільному житті, спричинені процесом урбанізації, ліричний герой визнає, що ці зміни докорінні і безповоротні Поет говорить і про

те, що він сам змінюється разом із суспільством, отже, йдеться про певний злам – зовнішній та внутрішній. 20-ті роки XX століття – роки, коли жив письменник, він називає «часом могутнім та грізним». [28, с. 74] Проти цього часу та змін, які він несе, не в змозі встояти ні усталені норми минулого суспільства, ні особистості, які звикли до таких норм. Митець зауважує на тому, що між минулим життям і майбутнім є вічний місток – Заповіт Шевченка, який ніхто не змінить, ніхто не переписує: «Вже я не той, як за дитячих літ... / Але й в тобі хіба що Заповіт / Час відмінити ще не має змоги! / А вже й Дніпро не той...» [28, с. 76]

Тарас Шевченко, його Заповіт, Канів – символи духовності у поемі, а духовність для письменника – чи не найважливіша складова життя. Бо все змінюється: суспільний устрій, вектор розвитку суспільства. Людина в цьому не має вибору, тому також змінюється. Вічними залишаються її внутрішні орієнтири, цінності, що були закладені у дитинстві, той внутрішній стрижень. Поет усвідомлює, що ідеальне майбутнє можна побудувати лише на основі цінностей минулого, його не влаштовує ритуальний портрет Шевченка на стіні. Моральні стандарти, про які писав Кобзар, мають бути, на думку ліричного героя, передусім у душах людей – тих селян, які вимушено стали містянами: «І відродиться в міліонах мас, / А не лише зорітиме з портрета, / Змагань безсмертних символ і прикмета, / Апостол правди, селянин Тарас!» [28, с. 87]

Мріючи про майбутнє, ліричний герой говорить про щасливих людей-птахів, які насамперед *люди*, а не обивателі, які належать до певного соціального класу. В ідеальному майбутньому через призму сприйняття Плужника соціальні шари відсутні. Так само відсутнє і розмежування села й міста: «Коли не буде ні села, ні міста, / А будуть тільки люди і сади!» [5, с. 92] Образ людини-птаха також можемо спостерігати у ліриці А. Міцкевича [24], тут птах – символ волі людського духу, невинності людської свободи.

У новому світі автор бачить вільну працю: «І бачу далі я, чого жадав, / — По вільній праці стомлену громаду...» [28, с. 82] Євген Плужник возвеличує роль праці, вона разом із культурою має поєднати села та міста: «Де поєднає села і

міста / Велика єдність праці і культури...» Письменник впевнений у тому, що велика увага в майбутньому буде приділена інтелектуальній праці: «Новий герой — пілот і інженер — / Зламає звички, примуси і грати...» [28, с. 91] Автор впевнений, що представники інтелектуальних професій здатні зламати звичний устрій, прокладаючи дорогу до прийдешнього. Поет звертає увагу також на те, що у майбутньому, про яке він мріє, велике значення приділяється освіті, адже вона дає фундамент молодому поколінню: «Мільйони книг, теорій і ідей, / Вся точність формул, вишуканість рими...» [28, с. 89]

У рядках «До мудрих книг схиляються на раду / Юнацький вус і сива борода... / (...) / І боротьба, і біль, і смерть позаду, / І мій Кобзар, і мій Сковорода, (...)» [28, с. 83] розкриваються ті духовні орієнтири, які найбільш близькі поетові. Є. Плужник вважає, що у цьому міжчассі, про яке йдеться у поемі, важливо не втрачати головного – вічних цінностей, символами яких є Кобзар та Сковорода. Поет пише, що Шевченко та Сковорода «його», тому він повністю приймає ті цінності, про які пише, у своє життя. На це звертає Юрій Лавріненко: «Остання збірка поезій Плужника «Рівновага» це є документ перемоги «духової людини», що серед какофонії доби знайшла собі «тишу», душевну рівновагу, певність своєї правди, красу «світу єдиного», серед загального розпаду «міцний зв'язок між днем біжучим і простором часу» [19, с. 276]

Автор акцентує увагу на переплетінні духовних цінностей минулого й майбутнього: «І пишні села, радістю убрані, / За руку місто впевнено веде... / І на горі всіма забутий Канів / Благословляє в далечінь дітей!» [28, с. 89]. Лише з благословення вічних пророків давнини ми можемо мати щасливе майбутнє. Лише пам'ятаючи «біль хвилин» пращурів, ми маємо шанс стати тими людьми-птахами, про яких пише Плужник. Цим поема і завершується: мати співає синові пісню про «час минулий творчості й руїн». [28, с. 95]. Мотив Канева як духовного начала мав продовження в українській літературі: зокрема в поемі «Слово про рідну матір» М. Рильського. [34]

Дуже важливими є останні рядки поеми: «Десь на горбку позаколишній млин... / І над Дніпром занедбана могила!» [28, с. 95] Автор глибоко переймається тим, що те, що є для нього найвищою духовною цінністю, зараз занедбане й забуте. Якщо так триватиме й надалі, то на суспільство очікує тільки кров і жорстокість: «Мій час - кривавий і жорстокий» [28, с. 92]. Г. Токмань звернула увагу на те, що одним із центральних є образів в поемі є Канів. Плужник вважає, що саме на цьому місці перебуває дух України, але він, на жаль, всіма забутий на момент написання твору. Г. Токмань зіставляє цей образ із образом церкви-домовини, яка згадується у творчості Т. Шевченка. [42]

Отже, у поемі Плужника «Канів» зображено складний тісний зв'язок минулого та майбутнього з погляду поетового теперішнього. Письменник гостро переживає біль, бо перебуває на межі двох епох, але не відкидає жодної з них, мріючи про ідеальне суспільство майбутнього.

2.3. Християнський код у поемах Є. Плужника

Біблія – джерело натхнення для багатьох письменників української та світової літератури. Християнський код є важливим і для художнього світу Євгена Плужника, а християнство – вагома філософська підвалина світогляду митця. Про це у своїй монографії зазначає Г. Токмань: «Його творчість пройнята християнським гуманістичним пафосом; Книга Книг постійно виринає з-поміж поетичних рядків як алюзія» [41, с. 44]. Також дослідниця зазначає, що зокрема біблійні мотиви живлять наскрізний образ серця, досліджуваний нами раніше: «(цей образ) живиться кількома джерелами: власною унікальною духовністю поета, головними ознаками якої є гуманність і щирість, архетипом української ментальності, біблійною традицією» [41, с. 33].

На християнські мотиви у творчості письменника звернув увагу і Ю. Лавріненко, він вважає, що саме завдяки використанню біблійних образів

Плужник здобуває «духову» перемогу над недосконалістю світу: «Пригадаймо Плужників «Отченаш» із поеми «Галілей» - цю молитву муки, віри і осанни «убієнним синам» українського Відродження. Оце той ґрунт, на якому майстер лаконічного мистецького слова здобув духову перемогу..»[19, с. 286]

Провідними мотивами, на нашу думку, є мотиви болю, любові та надії.

Ліричний персонаж обох поем Є. Плужника розмірковує про проблеми «кривавого» часу, який довелося пережити поетові. Ці роздуми викликають у ліричного персонажа гостру реакцію: «І такий я маленький без краю... / І про біль свій кому розповім, / Що я з нього безглуздо конаю / У кутку на матраці твердім!» [27, с. 68]. В Еклезіястовій книзі Біблії йдеться про те, що виразніше відчувають біль ті, хто більше знає: «Бо при многості мудрости множитьс я клопіт, хто ж пізнання побільшує, той побільшує й біль! [1, Екклезіяст 1:18]. В аналізованих творах автор розкриває соціальні та етичні проблеми суспільства, пропускаючи їх крізь себе, тому мотив болю є таким виразним. Звертаючись до майбутніх поколінь у поемі «Галілей», Плужник використовує біблійний образ тернового вінка, протиставляючи його образу конфетті: «О далекі! Майбутнє безкрає! / Це для вас, о, я знаю, для вас / Свій терновий вінок посипає / Конфетті мій скривавлений час!». [27, с. 68]. У поемі присутній також мотив звеличення болю, радості від його відчуття, принесення своїх страждань у жертву: «О мій болю! / Єдиний! / Прекрасний! / Жертва моя далеким братам!» [27, с. 60]. Поет вірить, що його біль відкупить від страждань майбутні покоління, він вважає себе частиною суспільства, тому ніби відчуває його муки на собі: «Через те, що когось болять, / Що конає людина!». [27, с. 66]. Є. Плужник глибоко відчуває чуже горе: «Вірю — сльоза одинока каліки / Важить більш, ніж промови, баланси / і тисячі віршів і драм!» [27, с. 61]. Ми вважаємо, що у цьому також виявляється християнський гуманістичний пафос. Поет вірить, що муки, які він переживає разом зі своїми сучасниками, мають сенс, вони не марні, бо настануть «майбутні дні», у яких болю вже немає місця: «А будуть тільки люди і сади! / І днів моїх скривавлені сліди / Омие радість тиха і огниста». [28, с. 92]. Описуючи зустріч

людей майбутнього та теперішнього, автор використовує біблійний образ Голгофи – місця розп'яття Ісуса Христа, символу страждання та смирення водночас: «Прийдуть дужі, щасливі люде / А земля така й не така: / І машини прекрасні всюди, / Й без мозолів кожна рука. / І ось сядуть вони на квітчастих луках, / І розступиться час. / ...І в крові, на Голгофі, в муках / узрять нас». [27, с. 61]. Письменник вважає, що ті, хто зараз докладають зусиль до створення ідеального, на його думку, майбутнього, заслуговують на велику повагу та вічне життя: «Хором земля й небеса: / — Благословенні довіку, / Хто себе кров'ю вписав / В книгу безсмертя велику!» [27, с. 63]. Це є християнською трактовкою шляху до благості через особисте страждання. Фраза Плужника «Ой мій болю! / Ти днів моїх радосте!» [27, с. 60]. перегукується із біблійним віршем: «Майте, брати мої, повну радість, коли впадаєте в усілякі випробовування, знаючи, що досвідчення вашої віри дає терпеливість» [3, Якова 1:2-3].

У поемі «Канів» Є. Плужник, зіставляючи минулий та сучасний час, помічає, що їх об'єднує біль: « Вони-бо скуті коренем одним! / Адже й в новім бринять знайомі ноти / Утоми, болю, темряви й скорботи, / Що вже пливли за вітром степовим» [28, с. 78]. Звертаючись до спокою майбутніх днів, поет повертається до думки про те, що майбутній час буде породжено стражданнями часу теперішнього: «Нехай мій час — кривавий і жорстокий, / Аби тебе він болем породив». [28, с. 92] Письменник зауважує, що цей далекий час просто так не настане, щоб відчувти втіху в майбутньому, нам належить пройти довгий тернистий шлях, цей образ є біблійною міфологемою: «Далекий часе! Тернами густими / Нехай до тебе шлях позаростав...» [28, с. 90]

Міркуючи про біль, Є. Плужник зазначає, як він у нього вірить: «Ну кому розповім я про ранній біль / І про віру мою у біль цей». [27, с. 51]. На нашу думку, тут простежується ще один біблійний мотив – мотив віри у не даремність страждань, у радість, духовну «винагороду» за пережите: «Часе! / Бо ми бачили муку твою — / І вірили в радість!» [27, с. 64]. Митець щиро вірить у майбутнє, у якому немає горя, брехні, бідності, каліцтва.

У поемі «Канів» поет детально описує прийдешнє, про яке мріє, у яке вірить: «І боротьба, і біль, і смерть позаду». [28, с. 83]. Землю майбутнього автор вважає садом, це також відсилає нас до біблійного образу Едемського саду. Людей майбутнього Є. Плужник бачить вільними, одухотвореними, вводить у текст образ людей-птахів: «Перемогла її людина-птах! / Земля ця — сад у квітах і плодах, / Де все злилося в радісній осанні». [28, с. 83]. Є. Плужник звеличує образ Тараса Шевченка, називає його апостолом правди – проповідником, якими були учні Ісуса Христа: « І відродиться в мільйонах мас, / А не лише зорітиме з портрета, / Змагань безсмертних символ і прикмета, / Апостол правди, селянин Тарас!». [28, с. 87] Автор використовує алюзію на одну з десяти заповідей, вважає, що у майбутньому вона має оберігати правду: «Віків прийдешніх відблиск голубий! / Де на сторожі правди.— «не убий!» [28, с. 92]

Любити Бога і людей – це основна Божа заповідь [3, Матвія 22:37]. Читаючи поеми Є. Плужника, можемо відстежити, що і їхньою провідною цінністю є любов. Митець любить людей, тому так гостро реагує на їхній біль, він любить Україну, тому так емоційно вболіває за її щасливе майбутнє. У поемі «Галілей» письменник вводить у текст молитву, у ній бажає «очам його змучених днів» нарешті побачити любов: « І молюся — не чорту! не богу! — / А очам моїх змучених днів! / О смутні і прекрасні довіку... / Через муку, утому і кров / Хай побачите справді велику, / Невмирущу, як вічність, любов!» [27, с. 69].

Поема «Канів» також просякнута любов'ю до людей. Особливо це зчитується у мріях ліричного героя про людей майбутнього – щасливих, вільних, освічених. Це уявлення перегукується із баченням людей прийдешнього часу П. Тичини – сучасника Є. Плужника. П. Тичина у своїй збірці «Замість сонетів і октав» [39] говорить про людинобогів – гармонійних та одухотворених людей майбутнього. Але мрії у поемі «Канів» протиставляються контрастній сучасності, у якій села «Голодні, темні, стомлені і хворі», а міста – «Жорстокістю бадьорі! / Мільйонносили людські двигуни!» [28, с. 85]

Отже, поеми Є. Плужника «Галілей» та «Канів» багаті на біблійні алюзії, у них чітко відстежуються християнські мотиви болю, жертовності, надії, віри у краще життя, любові як найвищої людської цінності.

Висновки до розділу 2

Поема Євгена Плужника «Галілей» сповнена екзистенційними переживаннями автора. Ліричний герой глибоко відчуває жорстокість та аморальність часу, у якому живе. Є. Плужник обирає описувати дійсність 20-х років XX століття не через розум, а серцем – так, як він цю дійсність відчуває, охоплюючи події, які найбільше вплинули на його свідомість. У цьому і виявляється філософія серця у поемі. Лірика Є. Плужника містить багато алюзій, зокрема на Святе Письмо. В обох, досліджуваних нами поемах, відстежуємо біблійні мотиви болю, жертвовної любові, страждання в ім'я блаженства у майбутньому, беззаперечної віри у те, що це майбутнє буде щасливим. Є. Плужник детально описує ідеальне бачення майбутнього українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Творчість Є. Плужника була об'єктом досліджень Ю. Лавріненка, Г. Токмань, М. Кодака, М. Жиліної, які звертали увагу інтертекстуальність лірики, належність її до екзистенційного напрямку, емоційність та водночас стриманість поезії Є. Плужника.

Дослідивши роботи Коваліва, Веселовського, Проппа, Кушнірової та Халізева, ми з'ясували, що мотив як літературознавча категорія не має єдиного визначення серед літературознавців, проте більшість із них вважають мотив чинником, що належить і до форми, й до змісту. Деякі – співвідносять це поняття із лейтмотивом. Цікавим виявилось дослідження протилежних думок науковців Проппа і Веселовського. Вони, досліджуючи це поняття, орієнтувалися на фольклорні твори, зокрема на казки та мотиви в них. Найбільш повним та водночас лаконічним визначенням мотиву у літературі, на нашу думку, є визначення Т. Кушнірової, адже ідейні задуми Є. Плужника ми можемо відстежувати саме завдяки дослідженню мотивів, а дослідниця вважає, що мотив є і рушієм сюжету, і засобом вираження ідейного задуму. Аналіз мотивної структури оприявнює особливості філософської концепції поем Є. Плужника. Мотив ми розуміємо як формально-змістову одиницю, яка слугує для розкриття закладеної у твір ідеї

«Філософія серця» у поемі Є. Плужника «Галілей» виявляється через гостре поетове відчуття й зображення невідповідності його сьогодення та моральних устоїв й принципів, яких притримується. Письменник застосував прийом «маски», щоб зобразити сучасність 20-х років ХХ століття, «не торкаючись» її, аби не змінити жодних деталей. Жорстокість, байдужість, безпринципність юрби містян – те, що вдалося точно описати поетові у поемі «Галілей». Поема «Галілей» належить до екзистенційного напрямку, як і більшість творів письменника, адже в них простежуються мотиви самотності,

страждання, смерті. Є. Плужник-екзистенціаліст пише про людину як про істоту, наділену здатністю сприймати світ духовно, а не лише фізично. Важливо зазначити, що цю ж філософію сповідує і Г. Сковорода, який одним із перших в українській літературі почав говорити про важливість пізнавати своє серце та дослухатися до нього. Філософія серця є важливою засадою творчості і для сучасника Є. Плужника – П. Тичини. Це можна яскраво відстежити у ліриці, яка належить до збірки «Замість сонетів та октав».

Провідними мотивами у поемі «Канів» є мотив міста й села. Ліричний персонаж поеми ніби стоїть на роздоріжжі: не може відпустити минулого, що пов'язане із селом, й ще не прийняв теперішнього й майбутнього, яке йому пропонує місто. Тут виникає ще один мотив – минулого й майбутнього, старого й нового. Є. Плужник приділяє багато уваги, щоб донести читачам своє бачення майбутнього, у якому відсутнє будь-яке розмежування: територіальне (сіл та міст немає, є тільки сади), соціальне (людей майбутнього митець не ділить на соціальні класи, мріє, щоб вони були освіченими, високодуховними, вільними, ніби птахи. З погляду теперішнього часу Євгену Плужнику вдалося вміло зобразити минуле та майбутнє. Читаючи й аналізуючи поему «Канів», можемо стверджувати, що ці часові площини тісно й міцно переплетені: від нас зараз залежить те, що буде з нашими нащадками у майбутньому. Духовними орієнтирами Є. Плужника є Т. Шевченко, Г. Сковорода. Ліричний герой поеми називає їх «своїми», а значить повністю приймає їхні ідеї. Символом моральності та високих принципів у поемі також є Канів, письменникові по-справжньому болять що під час написання твору це місце усіма забуте, але Є. Плужник вірить у його духовне воскресіння й у те, що для його нащадків це місце стане буде таким самим важливим, як і для нього.

В обох, досліджуваних нами поемах Є. Плужника «Канів» та «Галілей» можна відстежити виразні алюзії до Святого Письма. У роботі ми дослідили біблійні мотиви любові до ближнього – ліричний герой обох поем із жалістю описує страждання людей, відчувається, наскільки автор співчуває сучасникам,

яким довелося переживати труднощі, про які йдеться у поемах. Ці переживання та співчуття так яскраво виражені, бо автор любить людей, шанує свого ближнього, як заповідається в Біблії. Доволі широко у ліриці Плужника представлений біблійний мотив болю, але болю усвідомленого, болю за ідею. Ліричний герой поем усвідомлює, що його страждання не марні, через них люди майбутнього очистяться та врешті побачать вічну любов. Яскравим також є мотив віри у щасливе майбутнє та у щасливих людей майбутнього. І ліриці Плужника також є й біблійні образи-символи: Голгофа, терновий вінок, образ саду, що є алюзією на Едемський сад, де немає місця для болю й страждання.

Є. Плужник торкається своєю поезією серця читачів, бо пише лише про те, що відчуває своїм серцем. Через це у ліриці цього митця немає фальші, бо те, що від серця – завжди правдиве. Письменник гостро реагує на несправедливість його епохи, висловлює свою реакцію у точних та містких рядках своїх поем, які наповнені алюзіями на літературні твори різних епох, а також вміщують в собі біблійні істини, що є актуальними у будь-який час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абліцов В. «Ах, про майбутнє все я переслухав, а про минуле все перечитав!»: До 100-річчя від дня народження Євгена Плужника // Українська культура. 1998. № 11 – 12. С. 29 – 30.
2. Базилевський В. Доцільність віршів: Євген Плужник (1898 – 1936) // Слово Просвіти. 2012. Число 21 (24 – 30 трав.). С. 8 – 9.
3. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту: із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена професором І. І. Огієнком – митрополитом Іларіоном. Лондон, 1992. 959 с.
4. Білічак О. Поетика лірики Євгена Плужника : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2020. 21 с.
5. Боровий В. Повернення на свої сліди: Поет Є. Плужник // Березіль. 1998. № 5 – 6. С.14 – 17.
6. Веселовский А.Н. Поэтика сюжетов // Хрестоматия по теории литературы. – Москва: Просвещение, 1982. 501 с.
7. Державин В. Лірика Євгена Плужника // Українське слово. Хрестоматія укр. літ. та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. Київ: Вид-во «Рось», 1994. Кн. 2. С. 223 – 238.
8. Доленго М. Є. Плужник «Дні» // Культура і побут. 1926. № 33. С. 7 – 9.
9. Жулинський М. Євген Плужник (1898 – 1936) // Слово і доля: навч. посіб. К.: А.С.К., 2006. С. 382 – 403.
10. Журба С. Ідея «філософії серця» Г. Сковороди у збірці Павла Тичини «Замість сонетів і октав» // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність : збірник наукових праць / гол. ред. проф. А. Козлов. – Кривий Ріг, 2014. Вип. 3. С. 270-278.

11. Жиліна М. Метафора у збірці «Дні» Євгена Плужника // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. 2011. № 2. Сер.: Філологічні науки. С. 183-188.
12. Ісіченко, А. І. Жорновий камінь серця: зі спостережень над метафориною Григорія Сковороди // Слово і Час. 2022. № 5. С. 3-16.
13. Квітка В. Один із «Ланки»: «О, хаосе, я пізнаю тебе», – казав про свій час Євген Плужник // Україна молода. 2002. 6 лютого. С. 13.
14. Ковалів Ю. «Навчись тишини» (Про поезії Є. Плужника). Світовид: Літературно–мистецький журнал. Київ – Нью-Йорк, 1998. Ч. III. С.109 – 115.
15. Кодак М. Огрім Євгена Плужника – поета : монографія ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Шевченка. Луцьк :Твердиня, 2009. 189 с.
16. Комякова О. Провідні мотиви поеми «Канів» Євгена Плужника // Збірник статей за матеріалами II Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (21–22 листопада 2023 року), м. Харків. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 42-45.
17. Комякова О. «Філософія серця» в поемі «Галілей» Євгена Плужника // Збірник статей за матеріалами Збірник статей за матеріалами XV Регіональної студентської наукової конференції «Мова — література — ідеологія» (7 квітня 2023 року), Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 83-86.
18. Кушнірова Н. Мотив як літературознавча категорія // Вісн. Полт. держ. пед. унів. 2004. Вип 1(34). С.3-11.
19. Лавріненко Ю. Євген Плужник. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження : антологія 1917 – 1933 : поезія – проза – драма – есей. 3-тє вид. Київ: Смолоскип, 2002. С. 283 – 298.
20. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 634 с.

21. Літературознавча енциклопедія: У двох томах Т. 2 /Авт.- уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
22. Луцій С. Плужник і Підмогильний у складних філософських пошуках // Укр. мова та література. 1999. № 4. С. 10 – 11.
23. Меженко Ю. Нотатки на сторінках «Днів» – першої книжки Євгена Плужника // Життя й Революція. 1926. № 8. С. 76 – 83.
24. Міцкевич А. Вибране. Київ: Музична Україна. 1976. 164 с.
25. Моклиця. М. Модернізм у творчості письменників ХХ століття навч. посібник для студ. вузів Луцьк : Вежа, 1999. 181 с.
26. Неборак В. Світ, народжений від пострілів: особистість, соціум, природа. Українські літературні школи та групи 60 – 90-х рр.. ХХ ст. // Антологія вибраної поезії та есеїстки / Упоряд., автор вступ. Слова, біобібліограф. Відомостей та прим. В. Габор. Львів: ЛА «Піраміда», 2009. С. 400 – 409.
27. Плужник Є. Галілей // Плужник Є. Дні. Київ: Глобус, 1926. С. 73-95.
28. Плужник Є. Канів // Плужник Є. Дні. Київ: Глобус, 1926. С. 49-70.
29. Плужник Є. Три збірки / передм. Я. Цимбал. Київ: Темпора, 2018. 280 с.
30. Погребенник В. Євген Плужник. Яскрава зірка України. На творчих вершинах. Збірка «Рання осінь»; «Рівновага». Вірші поза збірками; Набуток у прозі й драматургії // Українська література. 11 кл. : підруч. Для загальноосвіт. навч. закл. К., 2001. С. 183 – 202.
31. Порський В. Євген Плужник і його «Рівновага. Плужник Є. Рівновага: поезії // Агсбург, 1948. С. V – XI.
32. Пропп В.Я. Морфология сказки Изд. 2-е. Москва, Главная редакция восточной литературы издательства Наука, 1969. 168 с.
33. Рильський М. Про двох поетів. // Життя й Революція. 1929. № 6. С. 80 – 115.
34. Рильський М. Слово про рідну матір. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького. 2018. 8 с.

35. Савченко Ю. Лірика болю й безсилої віри (Дещо до композиції віршів Євгена Плужника) // Плужанин. 1927. № 7. С. 43 – 63.
36. Скирда Л. Євген Плужник: Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1989. 151 с.
37. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2-х т. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 2. 560 с.
38. Солодовник Т. Барви Плужникової поезії // Слово і час. 1998 . № 12. С. 22 – 25.
39. Тичина П. Замість сонетів і октав П. Тичина. Київ: Друкарь, 1920. – 31 с.
40. Ткачук М. Євген Плужник (1898 – 1937) // Ткачук М. Українська література ХХ століття: монографія. Тернопіль: Медобори, 2014. С. 157 – 172.
41. Токмань Г. Жар думок Євгена Плужника: Лірика як художньо-філософський феномен. Київ, 1999. 163 с.
42. Токмань Г. «Розрита» і «занедбана» могили: діалог Євгена Плужника з Тарасом Шевченком // Слово і Час. 2013. №4. С. 79-93.
43. Хализев В.Е. Теория литературы: Учебник / В. Е. Хализев. – 4-е изд., испр. и доп. — Москва: Высш. шк., 2004. 405 с.
44. Хоцянівська І. Кохання у затінку смерті в інтимній ліриці Володимира Сосюри і Євгена Плужника // Сучасний погляд на літературу: наук. зб. 2002. Вип. 7. С. 86 – 97.
45. Череватенко Л. «А на кожному колосі – мука моя» // Літературна Україна. 1999. 1 квітня. С. 8.
46. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого // Історія філософії України. Хрестоматія. Київ, 1993. С. 335.
47. Якубовський Ф. Київські українські поети // Глобус. 1927. № 8. С. 122 – 124.

48. Ящук Ж. «... Я справжнім болем догорів...» (Особливості екзистенціальної художності Є. Плужника) // Слово і час. 1994. № 2. С. 67–72.

Анотація

Комякова О. Д. Провідні мотиви поем «Галілей» і «Канів» Є. Плужника

Об'єктом дослідження є поеми Євгена Плужника «Галілей» та «Канів», вперше опубліковані у збірці «Дні», що надрукована видавництвом «Глобус» у 1926 році.

Предмет дослідження: провідні мотиви поем «Канів» та «Галілей» Євгена Плужника.

Мета роботи полягає у дослідженні провідних мотивів поем Євгена Плужника.

Досліджено провідні мотиви поем «Галілей» та «Канів» Євгена Плужника: мотив «тихого» болю, самотності, села й міста, минулого й майбутнього, проаналізовано «філософію серця» у поемі «Галілей», наведено біблійні мотиви у поемі «Канів», доведено належність лірики Євгена Плужника до екзистенційного напрямку.

Ключові слова: мотив, «філософія серця», екзистенціалізм, християнський код.

Abstract

Komyakova O. D. The leading motifs of the poems «Galilei» and «Kaniv» by E. Pluzhnyk

The object of the research is Yevgeny Pluzhnyk's poems «Galilei» and «Kaniv». Both poems were first published in the collection «Days» by the «Globus» publishing house in 1926.

Subject of study: the leading motifs of Yevhen Pluzhnyk's poems «Kaniv» and «Galilei».

The purpose of the work is to study the leading motifs of Yevhen Pluzhnyk's poems.

The leading motifs of the poems «Galileo» and «Kaniv» by Yevhen Pluzhnyk are studied: the motif of «quiet» pain, loneliness, village and city, past and future, the «philosophy of the heart» in the poem «Galileo» is analyzed, biblical motifs in the poem «Kaniv» are given, it is proved that Yevhen Pluzhnyk's lyrics belong to the existential direction.

Key words: motive, «philosophy of the heart», existentialism, Christian code.